

Politika uvijek uz šport

PREMA UZORU NA ČEŠKI *SOKOL*, A U CILJU BORBE PROTIV AUSTROUGARSKHE HEGEMONIJE, U ZAGREBU JE 1874. OSNOVANO DRUŠTVO ZA TJELOVJEŽBU *HRVATSKI SOKOL*. USKORO SU SE DRUŠTVA HRVATSKOGA SOKOLA POČELA OSNIVATI I U DRUGIM GRADOVIMA, PA I IZVAN HRVATSKE

Piše **Toni Petrić**

Pojavu tjelovježbenih organizacija i suvremenog športa u drugoj polovici XIX. stoljeća europska je mladež svesrdno prihvatila. Zbog velikog interesa osnivaju se brojne tjelovježbene i športske organizacije, koje se dobro i omasovljuju. Već tada politika pokazuje interes za tjelovježbu i šport jer, kako je u jednoj studiji ustvrdio sociolog dr. Srđan Vrcan, ta je društvena djelatnost izrasla u sociološki fenomen koji je u stanju istodobno okupiti više ljudi nego bilo koji politički i vjerski skup.

Radi odupiranja germanizaciji putem njemačkog tjelovježbenog sustava u Pragu je 1862. osnovano Gimnastičko društvo praško. Na prijedlog Emanuela Tонера to je društvo 1864. dobilo naziv Sokol, a idejne smjernice koje su iz njega proistekle nazvane su sokolski pokret ili, skraćeno, sokolstvo. Prema uzoru na češki Sokol, a u cilju borbe protiv austrougarske hegemonije, u Zagrebu je 1874. osnovano Društvo za tjelovježbu Hrvatski sokol. Uskoro su se društva Hrvatskoga sokola počela osnivati i u drugim gradovima, pa i izvan Hrvatske. Prigodom utemeljenja Hrvatskoga sokolskog saveza u Rijeci, 6. studenoga 1904. godine, u Hrvatskoj je djelovalo 168 sokolskih organizacija, 20 organizacija u BiH i 25 u Americi (južnoj i sjevernoj), s ukupno 15.000 članova.

Inicijativa Vladka Mačeka

Preteča Hrvatske seljačke stranke, Hrvatska pučka seljačka stranka, odmah je po osnivanju, krajem 1904. i početkom 1905. godine, počela pridavati veliku pažnju tjelovježbi i športu, osobito Hrvatskom sokolu, najmasovnijoj hrvatskoj tjelovježbenoj organizaciji. Zbog domoljublja, Hrvatskom sokolu je tijekom I. svjetskog rata bilo zabranjeno djelovanje. Mnogi djelatnici Hrvatskog sokola su uhićeni i osuđeni na brojnim veleizdajničkim procesima. Ali već pri kraju rata, 8. veljače 1918. godine, na tajnom sastanku u Varoškoj pivovari u Zagrebu pokrenuta je obnova Hr-

vatskog sokola u borbi za oslobođenje i samoopredjeljenje Hrvatske. Do obnove je došlo 11. svibnja 1919. godine. U pripremi za osnivačku skupštinu Jugoslavenskog sokolskog saveza u Novom Sadu, 28. lipnja 1919., sokolski stariješina i ugledni član HSS-a dr. Vladko Maček je predložio da se u novi sokolski savez ne smije uvlačiti politika, a predložio je da mu pristupi bugarska tjelovježbena organizacija Junak. Međutim, neposredno uoči skupštine Maček je, prvi put u životu, uhićen i više od devet mjeseci proveo je u zatvoru. (*Hrvatski sokol*, Zagreb, 1922. str. 64). Prema Mačekovoj zamisli, savez se trebao zvati Jugoslavenski sokolski savez Srba, Hrvata i Slovenaca. Tako je onemogućeno samostalno djelovanje sokolskih saveza u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji (ibid. str. 65). Taj postupak jasno je dao do znanja da će politički interes i utjecaj Srba biti presudan u novoosnovanom sokolskom savezu.

Treći hrvatski svesokolski slet

Nezadovoljni političkim manipulacijama u Jugoslavenskom sokolskom savezu, sokolski djelatnici su 28. svibnja 1922. obnovili rad Hrvatskog sokolskog saveza. U sjevernoj su se Hrvatskoj osnivala nova društva Hrvatskog sokola. U svim tim aktivnostima HSS je iz sjene vukao odlučujuće poteze. Ali, HSS nije bio prisutan samo u Hrvatskom sokolu, nego je širio svoj utjecaj i na športske organizacije. Tako je vođa HSS-a Stjepan Radić 19. listopada 1924. go-

Stjepan Radić govori na otvaranju igrališta I. hrvatskog građanskog športskog kluba u Koranskoj ulici 19. listopada 1924.

Sletska vježba *Hrvatskog sokola* na igralištu HŠK *Concordia* u Kranjčevićевой ulici 1924. godine

dine govorio na otvaranju novoizgrađenog nogometnog igrališta I. hrvatskoga građanskog športskog kluba u Koranskoj ulici. Iznimno važna domoljubna manifestacija održana je iduće, 1925. godine, u čast 1000. godišnjice hrvatskog kraljevstva. Od 14. do 16. kolovoza održan je III. hrvatski svesokolski slet. Svi sudionici sleta iz Hrvatske i inozemstva donijeli su vrećicu s po pet kilograma zemlje iskopane s mjesta važnih za hrvatsku povijest. Ta je zemlja nasuta na vrh sokolske mogile podignute tom prigodom u Maksimiru.

Šport u Banovini Hrvatskoj

Izgubivši izbore 1935., Hrvatska seljačka stranka krajem tridesetih godina prošlog stoljeća poduzima akcije za još veće povezivanje s kulturnim i športskim organizacijama. Tako u Splitu 1937. osniva iznimno uspješan i popularan *Hrvatski veslački klub* (HVK). Uoči izbora 1939. godine putem izvanrednih klupskih skupština splitskih klubova, HSS uspijeva promijeniti jugoslavenske u hrvatske atribucije. Tako uz Hrvatsko planinarsko društvo *Mosor* i *Hrvatski veslački klub* dobivamo i Hrvatski športski klub *Hajduk* i Hrvatski plivački klub *Jadran*. Hrvatska seljačka stranka je te 1939. godine nastojala reorganizirati cjelokupni hrvatski šport. Klubovi i savezi su istupali iz jugoslavenskih športskih saveza i pristupali novoosnovanom središnjem športskom savezu - Hrvatskoj športskoj slozi. Predsjednik tog saveza bio je HSS-ov uglednik dr. Juraj Krnjević.

Športske organizacije u II. svjetskom ratu

Odmah po izbijanju II. svjetskog rata, HSS je krajem 1939. godine organizirao omladinsku organizaciju Hrvatski junak sa zadaćom duhovnog osvješćivanja i fizičkog pripremanja mladeži za poteškoće koje ih očekuju u ratu. Osnovne organizacije Hrvatskog junaka nisu bila društva ni klubovi, nego stjegovi, kojima su rukovodili istaknuti lokalni HSS-ovi političari. U Splitu su bila osnovana dva stijega koja su uključivala mladež u hrvatske športske klubove. Za talijanske okupacije, od travnja 1941. do rujna 1943.

godine, u Splitu su prestali s radom svi hrvatski športski klubovi. Prvi je, 7. svibnja 1944. na Visu, obnovljen Hrvatski športski klub *Hajduk*, a ne, kako se često, navodilo NOVJ (Narodno oslobodilačke vojske Jugoslavije) *Hajduk*. Atribucija NOVJ *Hajduk* pridodana je klubu tek tri mjeseca i šest dana nakon skupštine, bez ikakvih skupštinskih odluka, nakon jedne utakmice odigrane u Gravini (Italija). Od tada pa do 27. travnja 1945. godine, kada se već nazivao *Hajduk* Jugoslavenske armije, u zaglavlju memoranduma bilo je napisano - HŠK *Hajduk*. Početkom 1945. godine, po uzoru na obnovu HŠK *Hajduk* na Visu, u Splitu djelatnost obnavljaju i drugi splitski klubovi s predratnim atribucijama HVK *Gusar*, HPK *Jadran* i HPD *Mosor*. Splitski klubovi nisu obnovili djelatnost po modelu iz Sovjetskog Saveza, kao fiskulturna društva s više sekcija, kako su preimenovani svi klubovi u to vrijeme. Promjena naziva obavljena je pod političkim pritiskom u jesen 1945. godine.

Dr. Juraj Krnjević

Izvori i literatura

1. Jakupić, J. (1938). Hrvatski nogometni šport u spomenici I. hrvatskog građanskog športskog kluba. Zagreb.
2. Hanuš, J. (1911). Uputa u sokolstvo. Zagreb: Hrvatski sokolski savez.
3. Kramer, F. (1994). Uloga HSS u hrvatskom športu. Povijest športa, 25(103), 32 - 44.